

Katarzyna Majbroda

katarzyna.majbroda@uwr.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0001-5638-4240>

Uniwersytet Wrocławski

Wydział Nauk Historycznych i Pedagogicznych

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej

Antropologia jako praktyka dwuręczna. Między doświadczeniem terenowym, literaturą i (poza)akademickimi obiegami wiedzy

*Anthropology as a dual practice: Between field experience,
literature and the extra-academic knowledge circulation routes*

W ostatnich dekadach refleksja rozwijana w antropologii społeczno-kulturowej coraz częściej dotyczy praktyk tworzenia reprezentacji w antropologii, sposobów opowiadania o świecie oraz statusu wiedzy powstającej w relacji między doświadczeniem terenowym a jego tekstowym, wizualnym, czy też performatywnym przedstawieniem. Wciąż aktualne są rozważania nad narracyjnością, gatunkowością i retorycznością tekstów antropologicznych podejmowane od czasu przełomowych debat związanych z publikacją *Writing culture* (1986) pod redakcją Jamesa Clifforda i George'a Marcusa, która doprowadziła do zasadniczego przewartościowania sposobów myślenia o piśmiennictwie naukowym. W tym szerokim kontekście intelektualnym sytuować należy najnowszą książkę Grażyny Kubicy-Heller poświęconą literaturze antropologicznej i fenomenowi „dwuręczności” antropologów oraz antropolożek (Kubica-Heller 2025).

Autorka podejmuje temat niezwykle interesujący, a zarazem stosunkowo rzadko analizowany w polskiej humanistyce. Punktem wyjścia swoich rozważań czyni kategorię

„dwuręczności”, odnoszącą się do sytuacji, w której badaczki i badacze funkcjonują jednocześnie w dwóch porządkach twórczości: naukowym i literackim. Jedną ręką piszą teksty akademickie podporządkowane rygorom dyscypliny, drugą zaś tworzą eseje, reportaże, autobiografie, powieści, opowiadania czy dzienniki wyrastające z tych samych doświadczeń badawczych, lecz realizujące odmienne cele poznawcze i komunikacyjne. Koncepcja ta posiada bogatą genealogię intelektualną. W podobnym znaczeniu funkcjonowała wcześniej w refleksji literaturoznawczej. Danuta Ulicka wykorzystywała kategorię „dwuręczności” do opisu badaczy równolegle tworzących teksty naukowe i literackie (Ulicka 2007), zaś Michał Paweł Markowski dostrzegał w takim modelu pisarstwa jeden z charakterystycznych rysów nowoczesnej humanistyki (Markowski 1999). W polskim środowisku akademickim przykładów tak rozumianej dwuręczności nie brakuje. Można by wskazać chociażby twórczość Michała Głowińskiego, Stefana Chwina, Ingi Iwasiów czy Anny Nasiłowskiej. Jednym z najbardziej rozpoznawalnych przedstawicieli splatania nauki z literaturą pozostaje Umberto Eco, którego działalność naukowa i literacka tworzyła wzajemnie dopełniające się obszary refleksji nad kulturą.

Grażyna Kubica-Heller przekonująco pokazuje, że podobne praktyki od dawna rozwijają się również w antropologii społeczno-kulturowej. Jej książka stanowi próbę opisanie tej szczególnej odmiany twórczości, którą określa mianem literackiego pisarstwa etnograficznego. Przez kategorię tę badaczka rozumie teksty powstające na kanwie doświadczeń terenowych, przekraczające jednak granice klasycznego dyskursu naukowego. Są to utwory wyrastające z etnograficznego sposobu patrzenia na świat, lecz wykorzystujące środki wyrazu właściwe literaturze. Dzięki temu mogą docierać do znacznie szerszego grona odbiorców aniżeli tradycyjne publikacje akademickie.

Jedną z największych zalet książki G. Kubicy-Heller jest konsekwentne pokazywanie literatury antropologicznej jako autonomicznego obszaru praktyk kulturowych, a nie jedynie marginalnego dodatku do działalności naukowej. Autorka nie interesuje się przede wszystkim literackością tekstów etnograficznych w sensie formalnym, lecz samym faktem podejmowania przez antropologów i antropolożki aktywności literackiej. W centrum uwagi znajduje się więc nie tyle analiza poetyki i walorów literackich poszczególnych utworów, ile rekonstrukcja kulturowych, biograficznych i poznawczych okoliczności ich powstawania. Tak określona perspektywa okazuje się niezwykle produktywna poznawczo. Pozwala bowiem spojrzeć na antropologię nie jako na dyscyplinę wytwarzającą wyłącznie wiedzę naukową, lecz jako na praktykę kulturową obejmującą różnorodne sposoby opisywania i interpretowania rzeczywistości społecznej. Literatura antropologiczna staje się w tej optyce przestrzenią, w której doświadczenie terenowe podlega odmiennej organizacji narracyjnej niż w klasycznej monografii etnograficznej. Nie oznacza to rezygnacji z poznawczego wymiaru opowieści. Przeciwnie – wiele analizowanych przez G. Kubicę-Heller tekstów pokazuje, że literatura

może stanowić szczególnie skuteczne narzędzie eksplorowania tych wymiarów rzeczywistości społecznej, wymykających się tradycyjnym procedurom akademickim.

W tym sensie książka wpisuje się w szeroki nurt refleksji nad narracyjnym charakterem wiedzy humanistycznej. Od lat 80. XX w. antropologia coraz wyraźniej uświadamiała sobie, że opisy terenowe nie są przezroczystym zapisem rzeczywistości, lecz zawsze przyjmują określoną formę narracyjną. Clifford Geertz, James Clifford, George Marcus (1986) czy Vincent Crapanzano (1992) zwracali uwagę, że tekst etnograficzny pozostaje konstrukcją kulturową, wykorzystującą strategie reprezentacji podobne do tych obecnych w literaturze. Książka Kubicy-Heller stanowi interesujące nawiązanie do przypomnianych rozpoznań. Autorka nie zatrzymuje się jednak na poziomie teoretycznych deklaracji. Zamiast tego proponuje szeroką panoramę historycznych i współczesnych realizacji antropologicznego pisania „drugą ręką”, pokazując jego różnorodność gatunkową, tematyczną i stylistyczną.

Struktura książki odzwierciedla tę ambicję. Cztery części monografii tworzą rozległą opowieść o dziejach literatury antropologicznej, prowadząc czytelnika i czytelniczkę od klasycznych przykładów związanych z rozwojem etnografii do współczesnych form literackiego pisarstwa etnograficznego. Poszczególne rozdziały nie mają charakteru wyłącznie historycznego. Każdy z nich staje się okazją do refleksji nad relacją między doświadczeniem terenowym, biografią badacza lub badaczki oraz sposobami reprezentowania świata społecznego.

Szczególnie interesująco wypada część pierwsza opisująca historię literatury etnograficznej na tle przeobrażeń samej antropologii. Punktem odniesienia pozostaje tutaj oczywiście przełom związany z publikacją *Writing culture*, lecz Kubica-Heller słusznie pokazuje, że zainteresowanie literackim wymiarem etnografii pojawiało się znacznie wcześniej. Ważną rolę odgrywały w tym procesie badaczki, których doświadczenia terenowe nie mieściły się w obowiązujących modelach naukowego opisu. Autorka przypomina m.in. znaczenie tomu *Women in the field. Anthropological experiences* pod redakcją Peggy Ann Golde (1970) otwierającego przestrzeń dla bardziej osobistych, afektywnych i autorefleksyjnych narracji o doświadczaniu badań terenowych. Dzięki temu antropologia zaczęła stopniowo dostrzegać znaczenie emocji, relacji interpersonalnych oraz doświadczeń ciała w procesie powstawania wiedzy. Literatura antropologiczna okazała się jednym z najważniejszych obszarów artykulacji tych doświadczeń.

Warto podkreślić, że G. Kubica-Heller nie ogranicza się do tradycji angloamerykańskiej. Z dużą swobodą porusza się również po francuskich i niemieckojęzycznych kontekstach rozwoju literatury etnograficznej, pokazując odmienne sposoby rozumienia relacji między nauką a sztuką. Dzięki temu czytelniczka i czytelnik otrzymują szeroką mapę intelektualną, pozwalającą umieścić polskie doświadczenia w większej, ponadlokalnej perspektywie. Interesującym rozwiązaniem jest także stopniowe przechodzenie od panoramy światowej do przykładów polskich. Już w pierwszej części

książki pojawiają się zapowiedzi późniejszych analiz poświęconych współczesnym autorom, takim jak Andrzej Dybczak, Agata Maksimowska, Michał Garapich, Kacper Połocki czy Agnieszka Pajączkowska. W ten sposób publikacja zyskuje wyraźną kompozycję problemową, w której historia literatury antropologicznej prowadzi do diagnozy jej współczesnych form.

Na szczególną uwagę zasługuje również wywiad antropolożki z V. Crapanzano. Stanowi ona jeden z najbardziej inspirujących fragmentów całej książki. Nie jest to jedynie zapis wywiadu z wybitnym antropologiem, lecz ważny głos w dyskusji o miejscu antropologii między nauką, literaturą i sztuką. Rozmowa pozwala spojrzeć na wiele klasycznych sporów z nowej perspektywy, wydobywając aspekty mało eksponowane w głównym nurcie debat o reprezentacji i kryzysie etnograficznego autorytetu.

Druga część książki poświęcona została klasycznym przykładom antropologicznego pisarstwa rozwijanego na pograniczu nauki i literatury. G. Kubica-Heller powraca tu do postaci szczególnie ważnych dla historii dyscypliny – Marii Czaplickiej i Bronisława Malinowskiego – pokazując ich twórczość z perspektywy, która wykracza poza utrwalone tradycją sposoby lektury ich publikacji. Szczególnie interesująca okazuje się analiza *Mojego roku na Syberii* M. Czaplickiej (2013). Autorka przekonująco ukazuje tę publikację nie tylko w formie zapisu wyprawy naukowej, lecz również jako narrację o doświadczeniu spotkania z odmiennością kulturową i geograficzną. W takim ujęciu podróż badawcza przestaje być jedynie procedurą pozyskiwania danych etnograficznych, stając się jednocześnie doświadczeniem egzystencjalnym, wpływającym na sposób postrzegania świata i badaczki przez samą siebie. Kubica-Heller z dużą wrażliwością rekonstruuje zarówno naukowy, jak i literacki wymiar tej relacji, wskazując na napięcia między dokumentacją a opowieścią, obserwacją a przeżyciem, opisem a narracyjnym konstruowaniem sensu.

Podobnie czyta piśmiennictwo B. Malinowskiego; zarówno *Argonauci Zachodniego Pacyfiku* (2005), jak i *Dziennik w ścisłym znaczeniu tego wyrazu* (2002) funkcjonują tutaj w roli tekstów odsłaniających różne sposoby organizowania doświadczenia terenowego. Autorka pokazuje, że oba dzieła nie powinny być traktowane jako przeciwstawne wobec siebie dokumenty – jeden naukowy, drugi prywatny – lecz w relacji dwóch komplementarnych sposobów przepracowywania tego samego doświadczenia badawczego. Dzięki temu figura „dwuręczności” zyskuje niezwykle konkretny wymiar. Staje się nie tylko metaforą różnych form pisarstwa, lecz także sposobem rozumienia samej praktyki antropologicznej. W tym miejscu książka otwiera ciekawe pole refleksji nad relacją między doświadczeniem a narracją. Współczesna humanistyka wielokrotnie podkreślała, że doświadczenie nie istnieje poza formami jego opowiadania. Jak zauważa Katarzyna Rosner, narracja nie jest jedynie sposobem komunikowania przeżyć, lecz jednym z podstawowych mechanizmów konstytuowania podmiotowości i rozumienia własnego życia (Rosner 2012). Wiele przykładów omawianych przez

Kubicę-Heller zdaje się potwierdzać tę intuicję. Literatura antropologiczna okazuje się przestrzenią, w której doświadczenie terenowe podlega reinterpretacji, organizacji i przetworzeniu za pomocą środków właściwych opowieści.

Jeszcze wyraźniej widać to w trzeciej części książki poświęconej polskim tradycjom literackiego pisarstwa etnograficznego. Jest to bez wątpienia jedna z najcenniejszych partii całej publikacji. Autorka rekonstruuje tutaj niezwykle bogate archiwum tekstów rozproszonych pomiędzy różnymi gatunkami i formami wypowiedzi. W efekcie otrzymujemy wielowymiarowy obraz polskiej antropologii widzianej przez pryzmat jej mniej oczywistych realizacji literackich. Szczególne znaczenie ma zaproponowana przez Kubicę-Heller typologia form literatury etnograficznej. Znajdują się w niej m.in. dzienniki terenowe, dzienniki wypraw naukowych, trawelogi, reportaże, powieści etnograficzne, opowiadania, autobiografie, wspomnienia, listy z terenu czy refleksyjne monografie terenowe. Z perspektywy genologicznej jest to zestawienie nieoczywiste, pokazujące, że antropologiczne „pisanie drugą ręką” wymyka się klasycznym klasyfikacjom gatunkowym. Wiele z omawianych tekstów funkcjonuje bowiem na przecięciu różnych konwencji, świadomie przekraczając granice między dokumentem, autobiografią, reportażem i literaturą piękną. W tym sensie książkę G. Kubicy-Heller można czytać również jako opowieść o procesach zachodzących w nowoczesnej kulturze pisma. Przypomina ona, że antropologia od samego początku była dyscypliną szczególnie podatną na eksperymentowanie z formami reprezentacji. Już C. Geertz zwracał uwagę, że etnografia rozwija się nie tylko jako praktyka badawcza, lecz także jako sztuka opowiadania o świecie społecznym⁴.

Wiele analizowanych przez Kubicę-Heller przykładów pokazuje, że literackość nie jest zewnętrznym dodatkiem do antropologii, lecz jednym z jej konstytutywnych wymiarów. Szczególnie interesująco wypadają rozdziały poświęcone Kazimierze Zawistowicz-Adamskiej, Alicji Iwańskiej oraz Włodzimierzowi Pawluczukowi. W każdym z tych przypadków autorka proponuje lekturę osadzoną nie tylko w samym tekście, lecz także w doświadczeniu biograficznym jego twórcy. Dzięki temu analizowane publikacje przestają być jedynie źródłami wiedzy o badanych społecznościach, stając się równocześnie świadectwami określonych sposobów przeżywania i rozumienia antropologii. Na podkreślenie zasługują rozważania poświęcone A. Iwańskiej. Kubica-Heller trafnie zwraca uwagę na podwójną „dwudzielną” jej twórczość – językową i gatunkową. Iwańska pisała po angielsku teksty naukowe, natomiast po polsku tworzyła literaturę, splatając ze sobą oba te obszary. Analizowany przez badaczkę *Świat przetłumaczony* staje się świadectwem nie tylko doświadczeń badawczych, ale również egzystencjalnych konsekwencji życia pomiędzy kulturami, językami i porządkami tożsamościowymi. Nie mniej interesujący jest rozdział poświęcony W. Pawluczukowi. G. Kubica-Heller pokazuje *Wierszalin. Reportaż o końcu świata* jako tekst wyprzedzający wiele współczesnych debat dotyczących relacyjności, dialogiczności i zaangażowania

w proces badawczy. W tej interpretacji reportaż Pawluczuka jawi się jako ważne ogniwo między klasyczną antropologią terenową a późniejszymi nurtami refleksyjnej i zaangażowanej etnografii.

Najbardziej oryginalna część książki rozpoczyna się jednak wraz z przejściem do współczesności. Czwarta część monografii poświęcona została literackiemu pisarstwu etnograficznemu rozwijanemu po 1989 r. To właśnie tutaj najwyraźniej ujawnia się nowatorstwo projektu Kubicy-Heller. Autorka nie ogranicza się bowiem do interpretacji tekstów. Wprowadza do książki głosy samych twórców, przeprowadzając rozmowy z autorami i autorkami współczesnej literatury antropologicznej. Ten wielogłosowy charakter publikacji należy uznać za jedno z jej największych osiągnięć. W efekcie czytelnik otrzymuje nie tylko interpretację badaczki, lecz także dostęp do refleksji osób bezpośrednio zaangażowanych w proces twórczy. Rozmowy z Ireną Borowik, Antonim Krohem, Andrzejem Dybczakiem, Ludwiką Włodek, Michałem Garapichem, Agatą Maksimowską, Michałem Rauszerem, Izabelą Wagner, Kacprem Pobłockim i Agnieszką Pańczkowską tworzą fascynującą panoramę współczesnej antropologicznej wyobraźni.

Warto podkreślić, że Kubica-Heller nie traktuje swoich rozmówców i rozmówczyń jedynie jako osób komentujących własne książki, gdyż interesują ją przede wszystkim motywacje stojące za wyborem określonych form pisarskich, doświadczenia związane z publikowaniem tekstów kierowanych poza akademię oraz sposoby rozumienia relacji między wiedzą naukową a narracją literacką. Dzięki temu rozmowy stają się interesującym źródłem wiedzy o przemianach współczesnej humanistyki. Szczególnie wyraźnie wybrzmiewa tutaj przekonanie, że literatura antropologiczna pełni dziś funkcję znacznie szerszą niż jedynie popularyzatorska. Omawiane przez G. Kubicę-Heller książki uczestniczą w debatach dotyczących pamięci, nierówności społecznych, historii ludowej, migracji, doświadczeń granicznych czy dziedzictwa przemocy symbolicznej. Literatura okazuje się przestrzenią, w której wiedza antropologiczna może skutecznie włączać się w społeczne obiegi znaczeń i wyobrażeń. To właśnie w tym wymiarze książka osiąga jeden z najważniejszych efektów poznawczych. Pokazuje tym samym, że „dwuręczność” nie jest wyłącznie indywidualną cechą niektórych badaczy i badaczek. Staje się raczej symptomem głębszych przemian zachodzących we współczesnej humanistyce. Coraz częściej okazuje się bowiem, że klasyczny tekst naukowy nie jest jedyną możliwą formą komunikowania wiedzy o świecie społecznym. Antropologia poszukuje nowych języków opisu rzeczywistości, nowych sposobów docierania do odbiorców i nowych form uczestnictwa w życiu publicznym. W tym kontekście książka Grażyny Kubicy-Heller jest nie tylko częścią historii literatury antropologicznej, lecz także ważną diagnozą współczesnej kondycji antropologii. Pokazuje dyscyplinę otwartą na eksperyment, świadomą własnej tekstualności, zainteresowaną doświadczeniem, narracją i podmiotowością, a jednocześnie coraz mocniej zaangażowaną w pozaakademickie obiegi wiedzy.

Konkluzje. Antropologia między doświadczeniem a opowieścią

Jednym z najciekawszych efektów lektury książki G. Kubicy-Heller jest uświadomienie sobie, że problem literatury antropologicznej nie dotyczy wyłącznie kwestii gatunkowych ani relacji między nauką a sztuką. W istocie prowadzi on do pytań znacznie bardziej fundamentalnych: o naturę doświadczenia badawczego, status podmiotowości poznającej oraz sposoby konstruowania wiedzy o świecie społecznym. W tym sensie publikacja wpisuje się w jeden z najważniejszych nurtów współczesnej refleksji humanistycznej, skupionej wokół zagadnień narracji, reprezentacji i usytuowanego poznania. Szczególnie inspirująca okazuje się proponowana przez autorkę figura „dwuręczności”. Można ją oczywiście rozumieć dosłownie – jako równoległe uprawianie pisarstwa naukowego i literackiego – jednak książka zachęca do szerszego spojrzenia na tę kategorię. Dwuręczność jawi się bowiem jako swoista kondycja współczesnego antropologa i współczesnej antropolożki, funkcjonujących nieustannie pomiędzy różnymi reżimami wiedzy, językami opisu i sposobami doświadczania rzeczywistości (Geertz 2000). Nie chodzi tu jedynie o zmianę stylu wypowiedzi, lecz o odmienny sposób organizowania doświadczenia i nadawania mu sensu. W tym kontekście szczególnie interesująco wybrzmiewa kwestia podmiotowości piszącego. Chociaż Kubica-Heller nie czyni z niej głównego przedmiotu analiz, pozostaje ona obecna niemal we wszystkich omawianych przykładach. Literatura antropologiczna wydaje się bowiem przestrzenią, w której badacz lub badaczka mogą ujawnić aspekty własnego doświadczenia, zwykle pozostające niewidoczne w tekstach naukowych. To właśnie tutaj dochodzą do głosu emocje, afekty, niepewności, cielesność, biograficzne uwikłania i osobiste relacje tworzące kontekst pracy terenowej. Perspektywa ta przywołuje koncepcję „ja sylleptycznego” Ryszarda Nycza, opisującą podmiot funkcjonujący jednocześnie jako byt empiryczny i tekstowy, rzeczywisty i wykreowany, autobiograficzny i narracyjny (Nycz 1994: 7–27). Wiele analizowanych przez Kubicę-Heller przykładów zdaje się potwierdzać trafność tej diagnozy. Antropologiczne „ja” nie jest bowiem ani wyłącznie autorem naukowego opisu, ani jedynie bohaterem literackiej narracji. Sytuuje się raczej pomiędzy tymi porządkami, nieustannie negocjując własną pozycję wobec doświadczenia, wiedzy i języka. Literatura antropologiczna ujawnia te procesy ze szczególną wyrazistością. Nie tyle przeciwstawia się nauce, ile odsłania jej kulturowe, emocjonalne i biograficzne zaplecze. W tym sensie książkę G. Kubicy-Heller można czytać także jako ważny głos w dyskusji o autoetnografii i współczesnych formach arefleksyjności, która nie jest dziś wyjątkowym dodatkiem do badań terenowych, lecz jednym z podstawowych warunków świadomego uprawiania antropologii (Majbroda 2020: 289–322). Dotyczy to zarówno praktyki badawczej, jak i sposobów jej tekstowego opracowania. Nie mniej istotna pozostaje obecna w książce kategoria doświadczenia. W wielu omawianych przez Kubicę-Heller przykładach doświadczenie badawcze staje się punktem wyjścia dla literackiej reinterpretacji rzeczywistości.

Nie chodzi jednak o prostą transpozycję faktów do świata fikcji. Literatura antropologiczna funkcjonuje raczej jako przestrzeń ponownego przepracowywania doświadczenia, wydobywania jego sensów i znaczeń, które nie zawsze znajdują miejsce w tradycyjnym tekście naukowym. Właśnie dlatego recenzowana publikacja tak skutecznie podważa sztywne opozycje między nauką a literaturą, prawdą a fikcją, referencyjnością, a kreacją. Współczesna antropologia coraz częściej uświadamia sobie, że wszystkie te kategorie pozostają wobec siebie znacznie bardziej zależne niż sugerowałyby klasyczne podziały dyscyplinarne.

Teksty naukowe również wykorzystują strategie narracyjne, konstruuja bohaterów, organizują czas opowieści i tworzą określone światy przedstawione. Literatura antropologiczna nie tyle przekracza te granice, ile pozwala je wyraźniej dostrzec. Wartość książki G. Kubicy-Heller polega m.in. na tym, że autorka nie próbuje rozstrzygać tych napięć w sposób definitywny. Zamiast proponować zamkniętą teorię literatury antropologicznej, kreśli mapę zjawisk, praktyk i doświadczeń, zachęcając do dalszych poszukiwań badawczych. Dzięki temu publikacja pozostaje otwarta interpretacyjnie i inspirująca intelektualnie. Nie zamyka dyskusji, lecz ją inicjuje. Jednocześnie książka stanowi niezwykle cenny wkład w rozwijający się nurt „etnografii etnografii”, koncentrującej się na analizie samej praktyki antropologicznej, jej historii, narzędzi i form reprezentacji. Kubica-Heller pokazuje, że historia antropologii może być opowiadana nie tylko poprzez zmiany teorii i metod badawczych, lecz również poprzez dzieje form pisarskich, gatunków oraz sposobów artykulacji doświadczenia terenowego. Literatura antropologiczna jawi się w tej perspektywie jako forma komunikacji zdolna przekraczać granice akademii, współtworzyć wyobraźnię społeczną i uczestniczyć w debatach dotyczących pamięci, nierówności, migracji, historii ludowej czy przemian kulturowych. Staje się narzędziem demokratyzacji wiedzy, a zarazem ważnym medium przekładu doświadczeń badawczych na język zrozumiały dla szerokiego grona odbiorców.

Książka Grażyny Kubicy-Heller należy zatem do tych publikacji, które nie tylko porządkują istniejący stan wiedzy, lecz także otwierają nowe pola namysłu. To praca erudycyjna, znakomicie udokumentowana i interpretacyjnie odważna, łącząca historyczną rekonstrukcję z antropologiczną wyobraźnią. Dzięki rozległym kwerendum archiwalnym, wnikliwym analizom tekstów oraz rozmowom z twórcami współczesnej literatury antropologicznej autorka kreśli wielowymiarowy obraz zjawiska, które przez długi czas pozostawało rozproszone i słabo rozpoznane. Książka z pewnością zainteresuje nie tylko antropologów, etnologów i socjologów, lecz również literaturoznawców, kulturoznawców, historyków idei oraz wszystkich badaczy zajmujących się problematyką narracji, doświadczenia i współczesnych form produkcji wiedzy. Jest to publikacja ważna, inspirująca i poznawczo niezwykle wartościowa, pokazująca, że „dwuręczność” nie stanowi wyjątku od reguły, lecz jedną z najbardziej twórczych form funkcjonowania współczesnej humanistyki.

Bibliografia

- Clifford, J., Marcus, G.E. (eds.) (1986). *Writing culture. The poetics and politics of ethnography*. Berkeley–Los Angeles–London: University of California Press.
- Crapanzano, V. (1992). *Hermes' dilemma and Hamlet's desire. On the interpretation of culture and the self*. Cambridge: Harvard University Press.
- Czaplicka, M. (2013). *Mój rok na Syberii* (przeł. H. Kossak-Nowocień). Toruń: Muzeum Etnograficzne w Toruniu.
- Geertz, C. (2000). *Dzieło i życie. Antropolog jako autor* (przeł. E. Dżurak, S. Sikora). Warszawa: Wydawnictwo KR.
- Golde, P. (ed.) (1970). *Women in the field. Anthropological experiences*. Chicago: Aldine Publishing Company.
- Kubica-Heller, G. (2025). „*Pisane inną ręką*”. *Literackie pisanstwo etnograficzne i jego polska specyfika*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Majbroda, K. (2020). Epistemiczne pułapki – metodologiczne niepokoje. Autoetnografia jako wyraz sprawczości i inwencyjności wobec nieprzewidywanego (*serendipity*) w antropologicznej *praxis*. W: M. Kafar, A. Kacperczyk (red.), *Autoetnograficzne „zbliżenia” i „oddalenia”. O autoetnografii w Polsce* (s. 289–322). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Malinowski, B. (2002). *Dziennik w ścisłym znaczeniu tego wyrazu*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Malinowski, B. (2005). *Argonauci Zachodniego Pacyfiku. Relacje o poczynaniach i przygodach krajowców z Nowej Gwinei* (przeł. B. Olszewska-Dioniziak, S. Szynkiewicz). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Markowski, M.P. (1999). *Anatomia ciekawości*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Nycz, R. (1994). Tropi «ja». Koncepcje podmiotowości w literaturze polskiej ostatniego stulecia. *Teksty drugie*, 2, 7–27.
- Rosner, K. (2012). *Narracja, tożsamość i czas*. Kraków: Universitas.
- Ulicka, D. (2007). *Literaturoznawcze dyskursy możliwe. Studia z dziejów nowoczesnej teorii literatury w Europie Środkowo-Wschodniej*. Kraków: Universitas.

Słowa kluczowe: antropologia literatury, dwuręczność, doświadczenie terenowe, fikcja, piśmiennictwo antropologiczne, obiegi wiedzy

Keywords: literary anthropology, dual competence, fieldwork experience, fiction, anthropological writing, knowledge circulation